

Підгурська Валентина Юрїївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті розкрито значення лексичної компетентності як важливого складника професійно-мовної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Узагальнено наукові підходи до трактування цього поняття та визначено його роль у забезпеченні точності, варіативності й доцільності педагогічного мовлення. Обґрунтовано потенціал музейного простору як ефективного освітнього середовища для збагачення словникового запасу, опанування міждисциплінарної термінології та розвитку вмінь опису, аналізу й адаптації мовлення до вікових особливостей учнів. Представлено досвід використання музейного комплексу Житомирського державного університету імені Івана Франка у фаховій підготовці студентів. Доведено, що системна робота в музейному просторі сприяє розвитку лексичної компетентності та готовності майбутніх учителів до професійної діяльності.

Ключові слова: лексична компетентність, майбутні вчителі початкових класів, музейний простір, комунікативна компетентність.

Розвиток комунікативної компетентності майбутнього педагога ґрунтується на сформованості мовної культури, здатності до усвідомленого вибору мовних засобів і вміння будувати висловлювання відповідно до комунікативної мети, адресата та умов спілкування. Особливе значення у цьому процесі має

мовленнєва точність і доступність, що забезпечують взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу та сприяють створенню сприятливого комунікативного середовища в початковій школі.

У структурі комунікативної компетентності важливу роль відіграє лексична складова, оскільки саме вона забезпечує змістову наповненість мовлення, його варіативність і стилістичну доцільність. Рівень розвитку лексичної компетентності майбутніх учителів початкових класів визначає можливість гнучкого добору слів, точного формулювання навчальної інформації та ефективної організації педагогічного діалогу.

Теоретичні засади розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів спираються на положення компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, у межах яких лексична компетентність розглядається як органічний складник цілісної системи професійної мовної підготовки педагога.

Питання лексичної компетентності досліджували В. Богатко, О. Горошкіна, І. Завальнюк, С. Караман, О. Кучерук, В. Новосьолова, М. Пентиліук, В. Сахацька, О. Семенов, А. Струк та ін.

За визначенням Н. Горбунової "лексична компетентність – це здатність миттєво викликати з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовленнєвого завдання та включати це слово в мовленнєвий ланцюг" [1, с. 87].

Н. Сіранчук зазначає, що «лексична компетентність – здатність особистості швидко і якісно, на рівні програми оперувати не словами, а семантичними полями, зі складу яких людина обирає потрібне слово, словосполучення, щоб із можливою точністю висловити свою думку в мовленні, спілкуванні, з опорою на граматичну структуру мови (макроструктуру мови)» [3, с. 40]. На думку І. Яреми «лексична компетентність – це здатність індивіда, на основі лексичних знань використовувати мовний словниковий запас, миттєво викликаючи з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовного завдання, доречно вживаючи обрані вирази, приказки, прислів'я та фразеологічні звороти в межах професійного розвитку, а також забезпечувати підтримку

функціонування зазначених навичок на необхідному рівні та здійснювати постійний контроль процесу лексичного наповнення мовлення» [4].

Узагальнення наукових підходів до трактування лексичної компетентності дає підстави розглядати її як багатовимірний складник професійної мовної підготовки майбутніх учителів початкових класів, розвиток якого потребує цілеспрямованої та системної педагогічної роботи.

Л. Наконечна виділяє такі складники лексичної компетентності вчителя початкових класів, як: знання загальної педагогічної і конкретної предметної термінології; знання лексичних одиниць, що використовуються у початковій школі; нормативність і багатство мовлення; вміння адекватно вживати лексичні одиниці в педагогічному спілкуванні, зокрема в комунікативних ситуаціях «учитель-учень», «учитель-батьки»; здатність до мовленнєвої творчості; вміння, завдяки володінню мовним багатством, дохідливо пояснити учням навчальний матеріал; вміння адаптувати незрозуміле учням мовлення; розуміння вагомості впливу слова на формування національно-мовної особистості школяра [2, с. 68].

Музейний простір виступає потужним інструментом розвитку лексичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Використання ресурсів музейного простору дає змогу студентам активно збагачувати словниковий запас, опановувати термінологію різних галузей — історичної, культурологічної, мистецької — та вдосконалювати мовні навички через безпосередню взаємодію з експонатами. Опис, порівняння, класифікація й аналіз музейних об'єктів сприяють формуванню точності, логічності та виразності мовлення, розвитку вміння структуровано передавати інформацію й створювати навчальні матеріали для учнів початкової школи.

Музейний простір є потужним інструментом розвитку лексичної компетентності майбутніх учителів початкових класів, оскільки дозволяє студентам збагачувати словниковий запас, опановувати термінологію різних галузей — історичної, культурологічної, мистецької — і вдосконалювати мовні навички через безпосередню взаємодію з експонатами. Опис, порівняння, класифікація та аналіз музейних об'єктів сприяють формуванню точності,

логічності та виразності мовлення, розвитку навичок структурованого викладу інформації та підготовки навчальних матеріалів для учнів початкової школи.

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка функціонує п'ять музеїв: музей історії університету, музей природи, музей старожитностей, археологічний музей та музей «Українська хата», розміщений на кафедрі початкової освіти та культури фахової мови. Практичний досвід розвитку лексичної компетентності студентів реалізується через цілеспрямоване використання музейних просторів як додаткового освітнього середовища для проведення практичних і інтегрованих занять, навчальних екскурсій, творчих майстерень та самостійної роботи. Це сприяє формуванню здатності добирати доречні лексичні одиниці, точно й послідовно передавати зміст, описувати, порівнювати й класифікувати об'єкти, а також адаптувати мовлення відповідно до вікових особливостей учнів.

Особливе значення для практичної підготовки має музей «Українська хата». На його основі студенти виконують завдання з лексико-тематичного групування назв предметів традиційного побуту, елементів житла, одягу, знарядь праці, обрядових і культових речей, що сприяє систематизації лексичних одиниць, усвідомленню тематичних і семантичних зв'язків між словами, формуванню навичок узагальнення та класифікації. Значну роль відіграє тлумачення маловживаних, застарілих і діалектних слів, з подальшим укладанням тематичних мінісловничків і добором прикладів їх уживання у зв'язному мовленні.

Студенти також виконують опис експонатів, навчаючись добирати точну, стилістично доцільну та образну лексику, застосовувати прикметники для характеристики предметів, іменники для називання явищ і понять, дієслова для відтворення дії та функціонального призначення об'єктів. Практика включає добір синонімів і антонімів, що сприяє варіативності мовлення та уникненню повторів, а також трансформацію науково-інформативного опису в доступне пояснення для учнів, що розвиває уміння адаптувати мовлення до вікових особливостей і навчальної мети.

З метою формування професійно спрямованих умінь студенти складають короткі зв'язні тексти, усні пояснення, фрагменти уроків і діалогічні бесіди, зокрема лексично коментуючи обрядові та символічні предмети. Це формує здатність поєднувати мовні знання з культурним контекстом, усвідомлювати виховний потенціал слова та вплив мовлення на формування національно-мовної особистості школяра.

Окрім музею «Українська хата», активне використання інших музейних осередків університету – музею історії, музею природи, музею старожитностей та археологічного музею – розширює лексичне поле студентів, забезпечує міждисциплінарні зв'язки й створює умови для опанування термінології різних галузей знань. Так, музей історії сприяє засвоєнню лексики, пов'язаної з освітою та педагогічною спадщиною; музей природи – природничої термінології й розвитку науково точного мовлення; музей старожитностей – історико-культурної лексики та умінь пояснювати соціальні явища минулого; археологічний музей – спеціальної термінології й навичок логічного структурування висловлювань, відтворення причинно-наслідкових зв'язків і хронологічної послідовності подій.

Отже, системне використання музейного комплексу Житомирського державного університету імені Івана Франка як цілісного освітнього простору забезпечує багатовекторний розвиток лексичної компетентності майбутніх учителів початкових класів, збагачення словникового запасу, удосконалення мовленнєвої точності й стилістичної доцільності та готовність до реалізації міжпредметних зв'язків у професійній діяльності вчителя початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горбунова Н. В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2010. Вип. 8. С. 85–91.
2. Наконечна Л. Основи формування лексичної компетенції майбутніх

учителів початкової школи задля професійної діяльності в умовах діалектного середовища. Гірська школа Українських Карпат. 2019. № 21. С. 65–71.

3. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови : дис. ... д-ра педаг. наук : спеціальність 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2018. 428 с.
4. Ярема І. А. Зміст формування англомовної лексичної компетентності в професійно орієнтованому говорінні студентів металургійних спеціальностей. Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 1(17). С. 197–203.